

A detail from a painting depicting the Annunciation. On the left, the Virgin Mary is shown in profile, looking down with a serene expression. She wears a blue mantle over a red gown and a white undergarment. Her hands are clasped in prayer. On the right, the Angel Gabriel is shown in profile, looking towards Mary. He has a halo and is dressed in a yellow robe with a blue collar. The background is dark and atmospheric, with a soft light source behind the figures.

GIORGIO VASARI
1511–1574

THE PAINTER OF THE SZEGED ANNUNCIATION
COMMEMORATING THE 500TH ANNIVERSARY OF HIS BIRTH

A SZEGEDI ANGYALI ÜDVÖZLET FESTŐJE
SZÜLETÉSÉNEK 500. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

„...A gyönyörű Angyali üdvözlét egykoron 26 éven át tulajdonló családom, a Zsótérok emlékére és a nagy reneszánsz művész, Giorgio Vasari születésének 500. évfordulója alkalmából legyen ez a könyv – a szegedi Móra Ferenc Múzeum tudományos munkatársainak szerkesztésében – életem legnagyobb ajándéka a művészet és a tudomány oltárán az utókor számára.”

(Heumann Erzsébet – Wiesbaden)

ŐSEIM, A ZSÓTÉROK: A SZEGEDI MECÉNÁSOK A HAZÁÉRT, A MŰVÉSZETÉRT – SZEGEDÉRT

*Sztymazsi Zsótér Andor
1848–1906*

Nem születtek sem bárónak, sem grófnak. A fáma szerint a török háború elmúltával maradt magyar földön a „Zsótér” nevű – magyarul „megváltó” jelentésű –, görög származású gazdag hadvezér fia, aki apjától jelentős hozományt kapva magyar lányt vett el feleségül. Bőséges gyermekáldásban részesültek és az egyre terebélyesedő családok hajóépítéssel és szállítással foglalkoztak.

A XIX. században a „Zsótérok” mint igen befolyásos polgárcsalád már köztiszteletre méltó személyiségekként éltek Szegeden. A történelmi könyvekből kitűnik, hogy szépapám, Zsótér János (1788–1861) és egyik gyermeke, az ükapám, Zsótér Andor (1824–1906) és a veje, Enyedy Lukács lapalapító sorsfordító hatással voltak a város politikai életére, Szeged városképi arculatára. Velük s általuk történtek a legfontosabb események; és bár mindenütt az első sorban tevékenykedtek, mégsem róluk nevezték el azt a korszakot.

*

Könyvünk részben Róluk is tanúvallomást tesz – róluk, akik maradandó örökséget hagytak az utókorra. Mi – a kései utódok – azonban elismerjük-e, értékeljük-e tetteiket, a haza és a művészet iránti szeretetüket?

A polgári gondolkozású nagy magyar demokrata, Zsótér Andor és veje, Enyedy Lukács nemcsak a hazáért és a városért tett cselekedeteikről híresek, hanem arról is, hogy Szegeden az elsők között voltak a műgyűjtés terén. Feledésbe merült tetteikre egy angyal – az Angyali üdvözet – hívta fel a figyelmet, mely műkincs Giorgio Vasari ecsetjéből fakadt. A vasfüggöny mögött rejtőző hírhozó akaratóból ismerhettem meg őseim tetteit a hazáért és a művészetért.

*

Kik voltak e nemes adakozók és őseim?

Magyarország egyik legnagyobb vállalkozójaként volt ismert Zsótér János hajóépítő, akinek a 99 bögös hajója úszott a Tiszán, de lehetett ennél sokkal több is. Zsótér János alapítója volt az első Szegedi Gőzhajótársaságnak. Ő építette az első gőzöst. A saját költségén terveztetett Feszt Vilmos mérnökkel egy szegedi vashidat is a Tisza folyóra; ugyanabban az időben, amikor Széchenyi a Lánchidat terveztetette a Dunára Clark Ádám építész-mérnökkel Pesten. Zsótér János szerette volna saját költségén megépíteni a hidat azzal a kikötéssel, hogy 20 évig bérelheti. Az írárok szerint ezt a város azonban megtagadta tőle.

Bérelte a Tisza-part mindkét oldalát a várostól, munkát biztosítva a helyieknek. Szabad gondolkozású magyar demokrata polgárként ismerték, aki támogatta az 1848-as szabadságharcot, lőszerraktárról gondoskodva a mai Újszegeden a katonaság részére.

Az egyik alapítója volt a Csongrád-megyei Takarékpénztárnak fiával, Zsótér Andorral együtt, akit később holtáig megválasztottak tiszteletbeli elnökké, s ezt a tisztséget 55 évig viselte.

Zsótér Andor – „Szeged Wesselényije” – az 1848-as szabadságharcban honvéd főhadnagyként harcolt a szent-tamási ütközetben. A városban és Sztymazon, mint hajósgazdát, föld- és szőlőbirtokost ismerték. Apjától örökölt vagyonát tovább gyarapította. Képviselte Szeged városát a megyei közgyűlésen, a Szeged-Belvárosi Kaszinó választmányi tagja, a Szabadelvű Kör elnöke volt. 1849-ben, a szabadságharc idején a Széchenyi tér 9. szám alatti hatalmas családi házat átadták kaszárnyának és katonai kórháznak. 1849 júliusában, amikor a Pestről Szegedre menekülő magyar kormány és a hadügyminisztérium ebbe az épületbe helyezte át székhelyét, Szemere Bertalan miniszterelnök valószínűleg ide menekítette a magyar Szent Koronát.

Itt írta alá Kossuth és Nicolae Bălcescu a magyar-román kibékülési tervezetet. A Zsótér-házban iktatták törvénybe 1849. július 28-án a zsidók egyenjogúsítását, mielőtt a kormány és az országgyűlés Aradra távozott volna.

*

*Sztymazsi Zsótér Andorné
Vékés Franciska (1828–1918)*

*Enyedi Lukácsné
született szatymazi Zsótér Ilona
(1852–1922)*

Zsótér Ilona dédnagynéném a műkincsekből 25 darabot a Szépművészeti Múzeumnak ajándékozott; a halála után 3 darabot pedig a rokonaim adtak a szegedi Móra Ferenc Múzeumnak. Szívből fakadó sajnálatom abból ered, hogy ma nem láthatom ezeket a kincseket együtt a Móra Ferenc Múzeum falai mögött és nem tudjuk közösen megbecsülni és továbbra is vigyázni őket.

2009 elején a Szépművészeti Múzeum Botticellitől Tizianóig — Az itáliai festészet két évszázadának remekművei című reneszánsz kiállításán pillantottam meg először a valóságban az Angyali üdvözlést. Ott találkoztam azzal az angyallal, akin keresztül megismerhettem családom múltját. Izgatottan hazasielve és előszedve a régi és megsárgult családi fotográfiákat, felismertem Enyedi Lukácsné Zsótér Ilona egykori Ostrom utcai palotája szalonjában az 1909-ben készült felvételeken Vasari tondóját és a többi Szegedre jutott műkincset: a sötét és kissé életlen fotóról ugyanaz az angyal nézett vissza rám.

Hozzám, a megsárgult régi fotográfiák — szatymazi Zsótér Ilona déd-nagynénémről Enyedi Lukácsról, — édesanyámon, Kandel Imréné született, nagyenyedi Jeney Erzsébeten (1922–1996) és a nagyszüleimen keresztül jutott. Nagypám, ifj. nagyenyedi Jeney István (1883–1941) egykori főhadnagy, földbirtokos-agrármérnök és felesége, dálnoki és kovásznai Kovács Márián (1899–1972) a legdrágább kincsként őrizte a dédszüleim, szatymazi Zsótér Erzsébet (1854–1913) és férje id. nagyenyedi Jeney István (1850–1926), vasúti főmérnök birtokából származott az elefántcsont kötéses katolikus imádságkönyv — benne Zsótér Andor hajtincseivel — és a régi családi fényképeket a Zsótér-család tagjairól.

Az Enyedi Lukács villájában készült képeket, nagypám a keresztanyjától, özvegy Enyedi Lukácsnétól Zsótér Ilonától — Zsótér Erzsébet testvérétől — kapta. A nagypám halála után a család legdrágább értékeit, dokumentumaikat nagymamám, elosztotta a gyerekei között, melyeket mindnyájan zárt lakat alatt, legkedvesebb emlékként óvtak.

A Zsótérok házában Királyi Törvényszék és Ügyészség, a Törvényszéki Levéltár, a Járási Tanács is helyet talált. A négy utcára néző falak közt az 1879-es árvíz idején 3000 embernek adott a család menedéket, a konyhán meleg ételt főztek. Másik házukból, a Széchenyi tér és Klauzál tér közötti 1. számú házból, az úgynevezett Új-Zsótér házból irányította Tisza Lajos királyi biztos Szeged városának újjáépítését.

1883-ban a Zsótérok is fogadták a három napra a városba látogató Ferenc József királyt.

A család asztalánál híres emberek fordultak meg: Klapka György, Perczel Mór, Tisza Lajos, Horváth Mihály, Mikszáth Kálmán, sőt még Rózsa Sándor is. Mecenásai voltak íróknak, művészeknek. Zsótér Andor pártfogolta Vastagh György és Joó Ferenc festőművészt, a szobrászatot, Szeged színi- és zenei életét. Szatymazon szabadtéri színházat építtetett. Az e faluból induló Dankó Pista atyjaként emlegette. A nagy magyar demokrata polgárt feddhetetlenségéért és tetteiért magyar királyunk, Ferenc József 1892-ben nemesi ranggal jutalmazta szatymazi előnévvel.

Zsótér Andor hajósgazdát, Enyedi Lukácsot és feleségét, Zsótér Ilonát közismert műgyűjtőként tartották számon Szegeden és a fővárosban. Űkapám még az 1890-es évek elején 42 értékes barokk grafikáját ajándékozta a Szegedi Városi Múzeumnak, melyek Kracker János Lukács (1717–1779) osztrák festő rajzvázlataiból nyújt válogatást. A Szatymazon 1902-ben épült kápolnához Zsótér Andor adta a földet, kevés pénzért átengedte a hozzá csatlakozó ligetet, melyre gazdasági iskolát és parókiát építettek.

Az Enyedy-Zsótér házaspár halála után a budapesti Ostrom utca 3. szám alatti gyönyörű villáját eladták, a benne található műkincseket elárvereztették az örökös rokonaim, amelyekből több külföldi tulajdonba ment át. Felmérhetetlen nagyságú vagyonuk — gyermekeik korai halálával — az oldalági rokonság kezébe jutott és 32 részre osztódott fel.

*Enyedi Lukács
(1845–1906)*

Anyám leánytestvére, született nagyenyedi Jenei Margit Mária (*1928) Tapody Német Sándorné, adta át birtokomba az Enyedy Lukács és Zsótér Ilona egykori palotájának belsejéről készített archív fényképeket.

*

A nagy reneszánsz művész, Giorgio Vasari 500 éves születése alkalmából, valamint a családom, a Zsótérok emlékére – akik egykor 26 éven át birtokolták a gyönyörű Angyali üdvözetet – legyen ez a könyv a Művészet és a Tudomány oltárán a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársainak szerkesztésében életem legnagyobb ajándéka az utókornak.

Heumann Erzsébet, született Kandel Erzsébet Katalin
– Zsótér Ilona dédunokahúga, Zsótér Andor ükunokája

Wiesbaden, 2010. október 21.

A szatymazi Zsótér nemes család címere, 1900 körül

A Zsótér család régebbi lakó- és üzletháza 2009-ben, Széchenyi tér 9.

Az egykori Zsótér-sírbolt, 1912. A szegedi Dugonics („Deszkás”) temetőben

**Giorgio Vasari: Tanulmány a Szent Mihálykapolnába
festett Angyali üdvözléhez,
1570 körül**

**A szegedi Angyali üdvözlés kompozíciója egyértelműen Vasaritól származik,
ezt a New York-i Piermont Morgan Libraryben őrzött saját kezű előkészítő rajza is bizonyítja.**

**A szegedi Angyali üdvözlet
Giorgio Vasari**

A festményen az evangéliumi üdvtörténetnek (Lk 1, 26-38) egy különlegesen szép pillanatát látjuk, amikor Isten hírnöke, Gábrriel arkangyal megjelenik a szüziesség és tisztaság jelképével, a fehér liliommal. A művészet-történetben az Angyali üdvözlet, az Ige megtestesülésének pillanata: Isten és Mária természetfölötti kapcsolata. A művész meghittten, teljes átéléssel, ugyanakkor mégis visszafogottan ábrázolja az isteni jövődőlés Szentléleken keresztüli befogadásának jelenetét. A misztikus egyesülés különleges pillanatának vagyunk tanúi.

(Részlet a Giorgio Vasari 1511-1574 albumból)

**Giorgio VASARI:
ÖNARCKÉP ▫ SELF-PORTRAIT, 1566-68**

(részlet ▫ detail)

Táblakép, olaj 100,5 × 80 cm ▫ Oil on wood panel, 100,5 × 80 cm

Uffizi Képtár, Firenze ▫ Galleria degli Uffizi, Firenze

© Fotó ▫ Photo: Scala Group, Firenze, 2011 ▫ Photo Scala, Firenze, 2011

*Olaszország Kulturális Javak és Tevékenységek Minisztériumának szíveségéből
Courtesy of the Ministero Beni e Att. Culturali, Italy*

